

УДК 338.43

Агафоненко О. Ю.

Білоусько П. А.

Донецький державний університет управління

ФОРМУВАННЯ ВАЛОВОЇ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Досліджено та проаналізовано наукові підходи щодо трактування поняття «додана вартість». Розглянуто та охарактеризовано особливості формування валової доданої вартості.

Ключові слова: валова додана вартість, додана вартість, проміжне споживання.

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання надають підприємствам повну самостійність у питаннях виробництва та реалізації продукції: планування й організація технологічного процесу, обсяги виробництва, структура продукції, контрагенти, напрями реалізації тощо. Правильно обрана стратегія виробництва та відповідні обсяги випуску продукції забезпечують бажаний обсяг реалізації та фінансові результати, що відповідають масштабам цієї діяльності. При цьому необхідно враховувати, що виробнича діяльність підприємства знаходиться під впливом загальної економічної ситуації, галузевих пропорцій та платоспроможного попиту населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти економічного аналізу виробництва і реалізації продукції піднімалися в працях багатьох вчених та дослідників, зокрема Г.І. Андреевої, М.І. Баканова, В.І. Бариленка, А.Д. Бутка, О.Н. Волкової, Н.В. Войтловського, Є.Б. Герасимової, А.П. Калініної, В.В. Ковальова, І.І. Мазурової, М.В. Мельник, Є.В. Мниха, С.З. Мошенського, О.В. Олійник, Г.В. Савицької, Н.В. Тарасенко, А.Д. Шеремета та ін. Також свої наукові підходи щодо трактування та дослідження доданої вартості запропонували багато зарубіжних вчених, проте питанням аналізу доданої вартості та використання статистичної звітності як інформаційного джерела приділяється зовсім мало уваги [1].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велике різноманіття порушених наукових проблем та глибину їх дослідження, у сучасній науці окремі їх аспекти залишилися не вирішеними. Так, недостатньо вивчений сучасний стан валової доданої вартості; не розроблено модель складу валової доданої вартості; потребують удосконалення система розрахунку ВДВ.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження сутності поняття «додана вартість» та «валова додана вартість» і з'ясування ролі цих величин.

Виклад основного матеріалу. Валовий випуск і проміжне споживання є визначальним для основного узагальнюючого показника на макrorівні для секторів і галузей економіки – валової доданої вартості. Показник валової доданої вартості (ВДВ) – це первинні доходи, які створюються інституційними одиницями та розподіляються між ними. Обсяг ВДВ розраховується як сума різниці між показниками валового випуску і проміжного споживання:

$$\Sigma \text{ВДВ} = \Sigma (\text{ВВ} - \text{ПС}) \quad (1)$$

Термін «валова» у показника означає, що він включає спожиту в процесі виробництва вартість основного капіталу. Якщо вартість спожитого основного капіталу виключити, то отримаємо чисту додану вартість. Показник ВДВ оцінюється в основних цінах, компонентами якої є собівартість і валовий прибуток. Основні ціни представляються виключенням з ринкових цін чистих податків на прибуток та імпорт (ПДВ, акцизи, мито тощо).

Додана вартість – це вартість, створена в процесі виробництва на даному суб'єкті господарювання, що охоплює його реальний внесок в створення вартості конкретного товару або послуги. Додана вартість включає заробітну плату, прибуток і амортизацію конкретного суб'єкта економіки. Тому витрати на придбання сировини і матеріалів у постачальників не включаються у додану вартість продукту, виробленого даним суб'єктом [2]. Відповідно, додана вартість представляє собою різницю між вартістю виробленої продукції, виконаних робіт і наданих послуг (випуском продукції) і перенесеною (уречевленою) вартістю матеріальних ресурсів і нематеріальних послуг, повністю спожитих у процесі виробництва такої продукції (рис. 1).

Оскільки показник доданої вартості не містить перенесеної (уречевленої) праці (за винятком амортизації, яка розглядається як споживання основних засобів), то його застосування в економічному аналізі дозволяє оцінити величину власних витрат, що були понесені суб'єктом господарювання, а також структуру отриманого під-

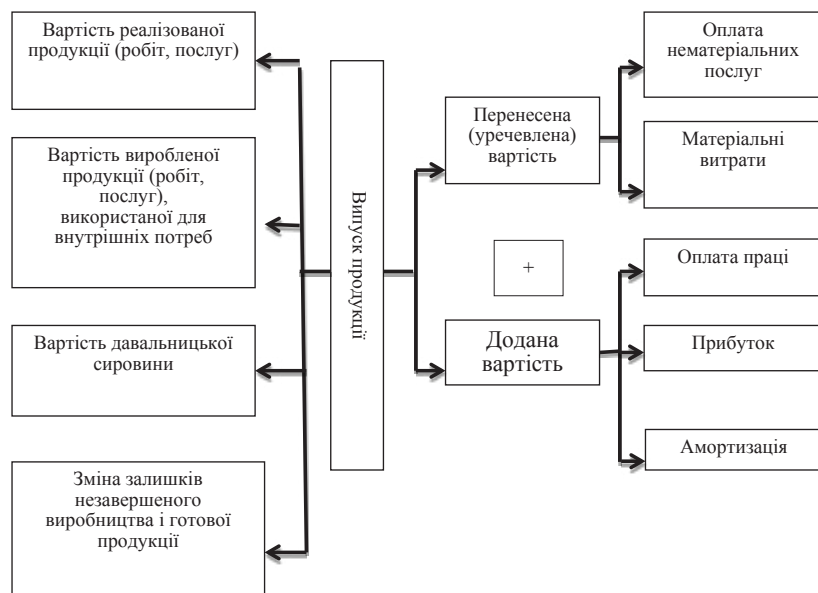

Рис. 1. Порядок формування показника доданої вартості і його складових [3, с. 123]

приємством доходу, тим самим підвищуючи аналітичну цінність аналізу та поглиблюючи його.

Таким чином, цінність використання показника доданої вартості полягає в тому, що, по-перше, він характеризує величину витрат власної праці, по-друге, показує величину прибутку і витрат для його отримання, по-третє, містить структуру отриманого суб'єктом господарювання доходу [4, с. 60].

Для економіки в цілому сума доданої вартості повинна дорівнювати вартості усіх кінцевих товарів і послуг. Отже, стверджує вчений, валовий внутрішній продукт (ВВП) – це сума доданої вартості усіх фірм в економіці. Отже, додана вартість як один із найважливіших показників економічної діяльності підприємства чи окремих галузей виробництва може бути розрахована на валовій та чистій основах, тобто до і після виключення амортизаційних відрахувань. В цілому ж по економіці, сума валової доданої вартості усіх підприємств та галузей за звітний період складає валовий внутрішній продукт. Якщо від ВВП відняти споживання основного капіталу, то отримаємо чистий внутрішній продукт, тобто чистий продукт відповідає валовому продукту, зменшеному на величину амортизації. Іншими словами, чистий внутрішній продукт є знов створеною вартістю у галузях матеріального виробництва, тобто являє собою національний дохід. Дослідивши місце та роль доданої вартості у системі показників економіки країни в цілому, розглянемо її розмір за видами економічної діяльності (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, валова додана вартість створена у сільському господарстві країни у 2011 році складає 108688 млн. грн. і приріст її в порівнянні з 2001 роком становить 269,4%, що є найнижчим значенням за видами економічної діяльності. Це майже у два рази менше загального показника по країні і втричі нижче приросту валової доданої вартості у торгівлі. Крім того, у загальній сумі валової доданої вартості сільське господарство має частку менше 10%. Даний показник свідчить про те, що сільське господарство потребує запровадження у виробництво інтенсивних ресурсоощадних технологій для збільшення частки доданої вартості у готовому продукті, а це і гідна заробітна плата і необхідний для розвитку галузі прибуток. У переробній промисловості та діяльності транспорту і зв'язку за досліджуваний період просліджується п'ятикратний приріст валової доданої вартості [5].

Показник доданої вартості має більш цінне аналітичне значення, ніж показники валової і товарної продукції. Зокрема, показники валової і товарної продукції містять ту частину вартості, яка створена за межами підприємства (уречевлена праця) і перенесена живою працею із засобів виробництва на виготовлену продукцію, тобто вони

не відображають дійсної зміни продуктивності праці, матеріаломісткості, дохідності і, відповідно, не усувають негативного впливу матеріаломісткості при асортиментному зрушенні у складі виробленої продукції, не характеризують продуктивність власних трудових ресурсів. У розвиток обґрунтування пріоритетності використання в економічному аналізі виробництва і реалізації продукції показника доданої вартості зупинимося на показниках матеріаломісткості та матеріаловіддачі, які на практиці визначаються як співвідношення матеріальних витрат (без амортизації) і товарної (валової) продукції або чистого доходу. З приводу порядку розрахунку даних показників, що в показнику матеріаломісткості матеріальні витрати відносяться до бази, складовою частиною якої є ті ж матеріальні витрати, а це свідчить, що у випадку збільшення матеріальних витрат на одиницю продукції і тим самим чисельника розрахункової формули зростаючий знаменник штучно занижує дійсне зростання матеріаломісткості. При скороченні питомих матеріальних витрат зменшення знаменника, відповідно, штучно збільшує дійсне зниження матеріаломісткості. Зазначене підтверджує необхідність визначення показника матеріаломісткості (матеріаловіддачі) продукції на основі стабільнішої і об'єктивнішої бази – доданої вартості, що дозволить точніше оцінювати динаміку цього показника. Тому матеріаломісткість слід розраховувати як відношення уречевленої (перенесеної) праці до доданої вартості, що характеризує залежність підприємства від зовнішнього середовища. Відповідно, отриману розрахункову величину доцільніше визначати як коефіцієнт виробничої залежності (Кз):

$$K_z = MB / ДВ * 100, \%, \quad (2)$$

де МВ – матеріальні витрати і оплата матеріальних послуг, ДВ – додана вартість.

Зворотний йому коефіцієнт автономії праці або вартісної структури виробництва (Ка):

$$K_a = ДВ / МВ * 100, \%, \quad (3)$$

Коефіцієнт автономії праці можна визначити на основі витрат сировини і матеріалів, або витрат купівельних деталей і напівфабрикатів, або за виробничими підрозділами, місцям витрат тощо [6].

Висновки і пропозиції. Отже, додана вартість як економічна категорія має важливе значення у обґрунтуванні результатів економічної діяльності як окремого підприємства чи галузі виробництва, так і економіки в цілому (валовий і чистий внутрішній продукт, національний дохід). Валова додана вартість показує з одного боку результативність виробництва, а з іншого – рівень мотивації працівників до продуктивної роботи. Крім того, такий елемент валової доданої вартості, як амортизація вказує на ступінь оснащеності виробництва, забезпеченість його необхідною технікою та обладнанням, прогресивними технологіями.

Таблиця 1

Валова додана вартість за видами економічної діяльності в Україні, млн. грн.

Показник	Роки	2001	2005	2008	2009	2010	2011	2011 р. у % до 2001 р.
ВДВ		180490	388601	824176	796481	954159	1134519	628,6
в т. ч. сільське господарство		29421	40542	65148	65758	82641	108688	369,4
Переробна промисловість		35592	86863	164735	411878	158483	186196	523,1
Торгівля		22409	56041	131261	129997	164826	202275	903,7
Діяльність транспорту та зв'язку		24587	47435	87078	97050	111013	130715	531,6

Список літератури:

1. Завадський Й.С. Економічний словник [Електронний ресурс] : словник / Й.С. Завадський, Т.В. Осовська, О.О. Юшкевич. – К. : Кондор, 2006. – 356 с. Режим доступу : <ftp://lib.sumdu.edu.ua/ebooks>.
2. Большой Энциклопедический словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vedu.ru/bigencdic/19393>. – Назва з титулу екрану.
3. Іваненко В.О. Додана вартість як об'єкт аналізу статистичної звітності промислових підприємств з виробництва продукції / В.О. Іваненко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2012. – Вип. 1 (22). – С. 122-130.
4. Семюельсон П.А. Мікроекономіка: пер. з англ. / П.А. Семюельсон, В.Д. Нордгауз. – К. : Основи, 1998. – 676 с.
5. Ковалев В.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : [учеб.] / В.В. Ковалев, О.Н. Волков. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 424 с.
6. Мельник М.В. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия : [учеб. пособие] / М.В. Мельник, Е.В. Герасимова. – М. : ФОРУМ: ИНФРА-М, 2008. – 192 с.

Агафоненко О. Ю.

Белоусько П. А.

Донецкий государственный университет управления

**ФОРМИРОВАНИЕ ВАЛОВОЙ ДОБАВЛЕННОЙ СТОИМОСТИ
КАК ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КАТЕГОРИИ**

Резюме

Исследованы и проанализированы научные подходы к трактовке понятия «добавленная стоимость». Рассмотрены и охарактеризованы особенности формирования валовой добавленной стоимости.

Ключевые слова: валовая добавленная стоимость, добавленная стоимость, промежуточное потребление.

Agafonenko O. Y.

Belousko P. A.

Donetsk State University of Management

FORMATION OF THE GROSS ADDED VALUE AS AN ECONOMIC CATEGORY

Summary

Scientific approaches to the interpretation of concept a value added are investigated and analysed. Features of formation of a gross value added are considered and characterized.

Key words: gross value added, value added, intermediate consumption.